

Pokalbis su poete Ramute Skučaitė

Donata Mitaitė: Kokiais keliais atėjote į literatūrą? Kur buvo paskelbtos pirmosios publikacijos? Ar buvo žmonių, kurie sekė, rūpinosi, globojo debiutą? Ar dalyvavote jaunųjų rašytojų sekcijose, būreliuose, sambūriuose?

Ramutė Skučaitė: Kai grįžau iš Sibiro, buvo 1956 metų vėlus ruduo. Man atrodo, turbūt 1957 metais nuėjau į Rašytojų sąjungą, kur su jaunaisiais rašytojais kalbėjosi Eugenijus Matuzevičius. Jis mane labai maloniai priėmė. Aš nunešiau savo eilėraščių sąsiuvinėlį iš Sibiro. Turbūt 1958 metais buvo išspausdinti trys eilėraščiai almanache „Jaunieji“. Tokia buvo pati pirmoji publikacija. O antroji publikacija, tikrai atsimentu, – „Jaunimo gretose“. Tuo metu ten dirbo Vytautė Žilinskaitė. Po „debiuto“ almanache „Jaunieji“ Vytautė Žilinskaitė susirado mane. Trys eilėraščiai buvo išspausdinti „Jaunimo gretose“. Taip pamažėliais, pamažėliais periodikoj ėmė rodytis mano eilėraščiai. O pirmoji knyga vadinamam brolių grabe (tokiam aplanke) išėjo 1965 metais.

D. M.: Ar Jūs pradėjot kaip suaugusiųjų, ne vaikų poetė?

R. S.: Taip. Bet vaikams buvau parašiusi keletą eilėraščių. Tada „Geny“ dar dirbo Kostas Kubilinskas. Nunešiau, ir gal kokiais 1959 metais eilėraščiai buvo išspausdinti.

D. M.: O sakykit, ar Jūsų rašymas vaikams kaip nors susijęs su Jūsų pačios augančiais vaikais?

R. S.: Ne, ne. Apie tai aš jau esu kalbėjusi. Nesąžiningiausias dalykas literatūros atžvilgiu, mano nuomone, yra toks: kai aš vėliau dirbau „Geny“, pritrūkstam poezijos, būdavo, skambinam kam nors iš didžiųjų – rašančiųjų: „Gal galėtumėt ką nors parašyti, gal turit?“ Labai dažnai atsakydavo taip: „Na, žinot, vaikai užaugo, anūkų dar neturiu – neturiu ir eilėraščių.“ Tokie atsakymai mane visada labai nemaloniai paveikdavo. Kaip gali būti, kad eilėraštis rašomas konkrečiai savo vaikui? Vadinasi, iš esmės eilėraščio nėra – yra tik pokalbis su savo vaiku. Visada turiu tokią tvirtą atramą – Violetą Palčinskaitę, kuri vaikų neturi, bet yra nuostabi vaikų poetė.

D. M.: Justinas Marcinkevičius yra parašęs vaikų literatūros klasikai priklausančių knygų, bet užaugo dukterys ir...

R. S.: Na, čia gal – išimtis. Juk nėra taisyklių be...

D. M.: Žodžiu, jokių jaunųjų rašytojų sekcijų, būrelių, sambūrių Jūsų gyvenime nebuvo?

R. S.: Sekcijoje aš buvau. Bet tik taip – gaudavau pakvietimą, kad reikia ateiti į susirinkimą, nueidavau, patylėdavau.

D. M.: O kodėl patylėdavot?

R. S.: Čia – tremties tema, kuria aš metus ar dvejus nebenoriu kalbėti. Tam tikra prasme aš jau buvau išmokyta, kad apskritai geriau patylėt. Kita vertus, man visi atrodė tokie protingi, o aš – tokia kvaiša. Šiaip ar taip septynetą metų buvau nuo Lietuvos atskirta.

D. M.: O kokie rašytojai ar poetai, be Jūsų, dar ateidavo į tą sekciją? Tai turbūt buvo poetų sekcija?

R. S.: Taip, tai buvo poetų sekcija. Maloniai, draugingai atsimenu Joną Juškaitį. Kažkuriame mano eilėrašty buvo neteisingas kirtis. Jis man patarė: „Tu kirčio netaisyk todėl, kad ir Salomėja taip kirčiavo.“ Sekcijoje tada buvo Marcelijus Martinaitis, tas pats Jonas Juškaitis, Dalia Urnevičiūtė, Judita Vaičiūnaitė. Bet paskui jas labai greitai priėmė į Rašytojų sąjungą. O aš likau – ilgai buvau jaunoji, nors toli gražu ne jauna.

D. M.: O kodėl?

R. S.: Nežinau. Niekas man nesiūlė stot į Sąjungą, o aš bijojau ką nors ir pasakyti. Jau turbūt buvo išėjusios dvi knygos vaikams, dvi knygos suaugusiems ir, man atrodo, viena ar dvi pjesės. Viena pjesė buvo pastatyta Akademiniame teatre. Į Rašytojų sąjungą mane priėmė tikrai 1969 metais. Vienu žodžiu, aš visurėjau pavėluotai, kitaip negu kiti. Neturėjau jokių pečių – nieko, absoliučiai nieko.

D. M.: Niekas Jūsų neglobojo?

R. S.: Ne. Niekas manęs neglobojo – nei literatūroj, nei buity, nei darbe. Kas įvyko, kas mane kur priėmė, – tai tiesiog dėl manęs pačios.

D. M.: O ar kenkė kas nors, ar ne?

R. S.: Kaip dabar sužinojau, buvo ir kenkiančių.

D. M.: Kenkiančių buvo – globojančių nebuvo?

R. S.: Nepasakyčiau, kad daug, bet kenkiančių buvo. Gal aš nežinau, negaliu pasakyt. Man ilgą laiką atrodė, kad visi yra labai geri. Tik vėliau sužinojau, kad ne visai taip.

D. M.: O su kokiais redaktoriais susidūrėt leidyklose, laikraščių ir žurnalų redakcijose?

R. S.: Geriausius žodžius galiu pasakyti apie „Genio“ redaktorių ir vadovą Vytautą Barauską. Nežinau, ar atsirastų geresnis žmogus, kuris taip globotų savo pavaldinius. Ar vaikas suserga, ar kokia bėda... Kiek jisai galėjo, tiek padėjo visiems, kas dirbo, neišskiriant ir manęs. Atsimenu, kad vieną kartą reikėjo užpildyt išsamią anketą Centro komitetui. „Genys“ buvo Centro komiteto organas dėl labai didelio tiražo – žurnalas davė daug pelno. Atėjusi pas Barauską, sakau: „Redaktoriau, ką man daryti, ką rašyti toje anketoje?“ Atsakė: „Rašyk absoliučiai viską. Kuo daugiau – tuo geriau. Nieko nebijok.“ Aš labai bijojau, nes vis ateidavo tokia moteriškė su šautuvu, atnešdavo dokumentų iš Centro komiteto. Pavyzdžiui, specialiai vyriausiajam redaktoriui perduodavo duomenis apie sėją... O duomenys būdavo slapti. Dabar juokinga, ar ne?

D. M.: O kodėl – „su šautuvu“? Kelinti tai metai?

R. S.: Jau buvo kokie 1967, 1968, 1969 metai. Gal tas šautuvas buvo įsivaizduotas. Tiktai žinau, kad, jai pasirodžius, man visada būdavo labai baisu. Aš manydavau, kad atėjo pasakyt ar atnešdavo nuorodą, kad mane atleistų iš darbo (buvau patyrusi ir tokį dalyką).

Taigi – Barauskas. Su kokiais dar redaktoriais teko bendrauti? Kas gi mano pirmąją knygą „Žydintis speigas“ redagavo? Jau aš net ir nebeatsimenu. Bendravau su Dalia Montviliene (vaikų literatūros srityje), su Danute Venclovaite, su Janina Riškute, su Jonu Pilypaičiu.

Jie buvo pirmieji mano redaktoriai. Su visais rasdavau bendrą kalbą. Jie dirbo tikrai nuoširdžiai, gražiai.

D. M.: Prašau pasakyti, kaip apibūdintumėt sovietmečio rašytojų bendruomenę, jos sudėtį kūrybinių nuostatų, politinio, kultūrinio elgesio, karjeros sampratų ir panašiai požiūriu? Žodžiu, kokie buvo sovietmečio rašytojai? Kiek Jūs juos pažinot? Su kuo susidurdavot?

R. S.: Aš galiu pasakyt tik tokį dalyką. Jeigu jaunuosius kviesdavo į bendrą susirinkimą, visada eidavom abidvi su Dalia Urnevičiūte. Man vienai buvo labai nedrašu. Tada buvom truputį kitokios nei dabartiniai kūrėjai, nes labai gerbėm vyresnius kolegas. Rašytojų sąjungoj pamatyt Mykolaitį-Putiną buvo sukrėtimas pačia geraja prasme. Jautėmės mažos. Bent aš – tai tikrai. O daugiau aš nieko negaliu pasakyt dėl to, kad nežinau – nebuvau jokiuose sambūriuose.

D. M.: Ar Jums šito nereikėjo, ar tiesiog gyvenimas taip klostėsi?

R. S.: Manau, kad ir – ir.

D. M.: O kai ištekėjot už Macevičiaus – irgi taip pat?

R. S.: Taip pat. Mes kalbėdavom apie literatūrą, dalydavomės įspūdžiais apie perskaitytas knygas. Nors mūsų namuose turbūt buvo daugiau tylos, negu kalbų. Kol Macevičius dirbo „Pergalėj“, jis parsinešdavo namo daug darbo – skaityti prozą. Ateidavo su dideliu portfeliu. Labai nuoširdžiai galiu pasakyt, kad visa proza, kuri buvo spausdinta „Pergalėj“, tikrai jo perskaityta.

D. M.: Ar Jums kaip nors komentuodavo tai, ką skaitydavo?

R. S.: Visaip. Aš pati kartais panorėdavau ką nors iš atsineštų tekstų perskaityti. Atsimenu, skaičiau pirmąsias Gavelio noveles ar apsakymus, ką tik atneštus į „Pergalę“. Jie iškart buvo išleisti. Poezijos Macevičius namo neatsinešdavo dėl to, kad poezijos skyrių tvarkė kiti. Mažų mažiausiai kalbėjome apie tą literatūrą, kuri ėjo. Man buvo įdomu tai, ką jis apie literatūrą apskritai žinojo. O suprato jis daug daugiau už mane – buvo baigęs Aukštuosius literatūros kursus, išklauses daug disciplinų, labai apsiskaitęs.

Pas mus beveik niekas neateidavo. Labai mažai kas – Albinas Bernotas, Pranas Raščius, Jurijus Kobrinas, kartais, labai retai –

Grigorijus Kanovičius, ir viskas. Pas mane ateidavo Dalia Urnevičiūtė. Mudvi kalbėdavomės moteriškai, nes mūsų mergaitės buvo maždaug vieno amžiaus. Na, ir naujus savo eilėraščius viena kitai skaitydavom.

Nebuvau jokiuose sambūriuose. Kartais man atrodo, gal aš ir išvis negyvenau? Literatūrinio vyksmo prasme, žinoma. Dabar visi kur nors buvo, su kuo nors kalbėjo, visi turėjo nuomonę. O aš viena – ne...

D. M.: Na, nuomonę vis tiek turėjot, tik turbūt sau.

R. S.: Žinau tiktai, kad labai džiaugdavausi, kai išeidavo nauja knyga – labiausiai Juditos.

D. M.: O su ja bendraudavot?

R. S.: Mes gyvenom vienam name, Muziejaus gatvėj. Ji virš manęs gyveno. Kaip kaimynės bendraudavom labai mielai. Jeigu susitikdavom gatvėj, kartais užeidavom į „Žibutę“ (priešais mūsų namus) išgerti kavos. Bet jos problemos buvo jos problemos, o mano – mano. Rūpesčiai būdavo skirtingi.

D. M.: Ar Jūs ir su Martinaičiu gyvenot visai šalimais? Ar tada jis ten dar negyveno?

R. S.: Kaip to namo gyventojų, Martinaičio aš neatsimenu. Bet šiaip Martinaitį pažinojau. Mes kartu esam buvę Poezijos pavasary. Atsimenu, kaip vieną kartą ėjom tokį ilgą kelią, tik nežinau kur. Turiu knygą – kaip tik tada jo užrašytą. Tai buvo tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt kažkelintais metais. Mes ėjom iš literatūrinio vakaro ir ilgai kalbėjom apie gyvenimą. Bet ne apie literatūrinį gyvenimą, o apie gyvenimą apskritai. Jis tada man pasakė tokį dalyką, kurį aš iki šiol atsimenu. Sako: „Aš susiradau savo poziciją gyvenime. Aš stoviu ir stebiu. Iš krašto. Tegu ten verda, o aš pasižiūrėsiu.“ Ir dar vieną dalyką jis tada man pasakė: kad Maskvoj eina jo knyga ir jisai labai nepatenkintas vertimais. Nežinau, negaliu pasakyti, kas vertė tą knygą. Aš sakau: „Galima atsisakyti.“ Jisai sako: „Na, reikės pagalvoti apie tai. Apskritai aš rašau lietuviškai ir rašau sau, artimiems žmonėms, savo tautai.“ Galbūt tas žodis (tautai) nebuvo pasakytas (tada jis buvo labai „nepopuliarus“), bet aš supratau, kad iš tikrųjų jis tenori rašyti lietuviškai ir Lietuvai. Vadinasi, mintis buvo pasakyta, neminint, ypatingai neakcentuojant tų žodžių. Ilgai kalbėjom tiesiog apie gyvenimą, beveik neliesdami literatūros.

D. M.: O politiką – liksdami ar ne?

R. S.: Oi, ne. Niekas nekalbėdavo apie politiką. Nebent kur nors išgirdavai kokį anekdotą. Viešpatie, man rodos, visi buvo išmokyti nekalbėt arba man taip pasitaikydavo.

D. M.: Ar anais laikais bendraudavot su Marcinkevičium, Maldoniu, Baltakiu?

R. S.: Ne.

D. M.: O su Mieželaičiu?

R. S.: Mieželaitis man yra labai padėjęs. Jis man padėjo gaut butą. Aš buvau neseniai grįžusi iš Sibiro (po grįžimo buvo praėję kokie penkeri metai), neturėjau kur gyvent, padėtis buvo visokeriopai sunki. Gavusi atsakymą, lipau žemyn Rašytojų sąjungos laiptais. Naiviai buvau prašiusi tik vieno dalyko – protekcijos, kad mane priimtų Vykdomojo komiteto pirmininkas. Duktė buvo mažiukė. Gyvenau pas tokį girtuoklį, kuris, norėdamas mus išvyt, pats savo namo langus daužė. Tas žmogus iš Rašytojų sąjungos (jau miręs, todėl nenoriu minėt) pasakė, kad neskambins Vykdomojo komiteto pirmininkui, nes faktiškai nieko iš to nebus. Jis, žinoma, buvo teesus. Bet atsakymas man nebuvo labai malonus. Aš apsiverkus lipau laiptais žemyn ir sutikau Mieželaitį. Mieželaitis: „Ko Jūs verkiat?“ Atsakau: „Neturiu kur gyvent. Ką daryt?“ Jisai: „Palaukit truputį manęs. Neišeikit.“ Aš palaukiau. Jis mane nuvedė į miesto partijos komitetą, kuris tada daug galėjo. Įsivaizduokit, mes nuėjom pas pirmininką (tuo metu pirmininkas buvo Griškevičius), kuris paskui tapo pirmuoju sekretorium. Mieželaitis įvedė mane į Griškevičiaus kabinetą ir sako: „Čia – jauna mūsų poetė, ne per daug seniai grįžusi iš Sibiro. Ji dabar pateko į tokią bėdą – neturi kur gyvent. Gal jūs, draugas Griškevičiau, galėtumėt jai padėt?“ Ar Jūs tikėsit, ar netikėsit, bet aš po pusės metų gavau Antakalny, naujam name, du kambarius.

D. M.: Ar ten, kur yra rašytojų namas, ar ne?

R. S.: Rašytojų namas – aukščiau, į kalnelį, bet to namo tada dar nebuvo. Maniškis – vienas pirmųjų blokinių. Vėliau mano butą gavo Paulius Širvys. Žmonės, beje, dėl to buvo labai nepatenkinti.

D. M.: Suprantama, kad žmonės Širvio kaimynystėje galėjo būti nepatenkinti...

R. S.: Atsimenu, kaip jis atėjo pažiūrėti to buto. Mano mama vaišino jį arbata ar kava. Paulius pasakojo: „Vakar rašalą gėriau...“ Mama suprato tiesiogiai.

D. M.: Ar sovietmečiu vyko neoficialus literatūrinis gyvenimas?

R. S.: Kaip dabar suprantu, vyko. Bet tada nežinojau.

D. M.: Tada Jūs turbūt nelabai galėsit pasakyti, kaip susidarydavo patikimų žmonių ratai?

R. S.: Tikrai ne. Aš nežinau, bet manau, kad jie susidarydavo todėl, kad visi žmonės, kurie ateidavo į Rašytojų sąjungą ir į sekciją, būdavo bendrai mokėsi. Jie ir iki tol turėjo kažkokį bendrą gyvenimą. Aš į jį netilpau. Aš buvau kitur, kitaip. Gal dar ir todėl.

D. M.: O kada ir kokiais keliais į Jūsų gyvenimą atėjo emigrantų literatūra – Mackus, Nagys, Liūnė Sutema ir kiti?

R. S.: Mane per Eugenijų Matuzevičių pasiekė tikrai Bradūnas. Matuzevičius kažkodėl man simpatizavo žmogiškąja prasme. Matyt, ir pasitikėjo. Jis buvo konsultantas Rašytojų sąjungoj, paskui dirbo „Literatūroj ir mene“. Ten atnešdavau eilėraščių. Matuzevičius buvo nusiteikęs tikrai draugiškai. Mes niekad nekalbėdavom apie politiką. Bet apie literatūrą – taip. Jam nunešiau eilėraščius, atsivežtus iš Sibiro. Tada Matuzevičius man davė vienai nakčiai tris Bradūno knygas. Tas knygas aš ne tiek skaičiau, kiek persirašinėjau. Paskui – daug vėliau – su jom buvau nemaloniai įklimpusi.

D. M.: Kokių būdu?

R. S.: Nenoriu sakyti dėl to, kad 1997 ar 1998 metais buvo plačiai pasklidus viena istorija. Kažkas buvo skundęs saugumui (tarybiniam, žinoma), kad aš platinau antitarybinius eilėraščius...

Dar vienas dalykas. Kai Lietuva tapo nepriklausoma, pasigirdo balsų, kaip vieną, kitą, trečią „tampė“ ir kvietėsi į KGB. Jeigu likai ten nekviestas, atrodo, buvai vėl lyg nei šioks, nei toks. Bet manęs nekviėtė.

Tik paskui, stojus Nepriklausomybei, sužinojau, kad mane kažkas skundė.

D. M.: Kada Jūs sužinojot apie Solženicyną? Kai išėjo „Viena Ivano Denisovičiaus diena“?

R. S.: Taip. Tada aš dirbau „Geny“, tada tikrai skaitėm, manau, kad visi.

D. M.: Koks santykis tarp viešos veiklos ir privataus gyvenimo?

R. S.: Aš nežinau koks, negaliu pasakyt. Sakiau jau – kai dirbau „Geny“, turėjom tokį tikrai gerą žmogų – Vytautą Barauską.

D. M.: Ar jis pats buvo rašytojas?

R. S.: Jis rašo eilėraščius. Dabar yra išleidęs keletą knygų. Jis daugiausia rašė dainų tekstus.

D. M.: Man pavardė lyg ir girdėta iš to, kad tarybiniais laikais sakydavo ir teksto autorių, ir kompozitorių.

R. S.: Taip, jis yra parašęs labai daug visai neblogų dainų.

D. M.: Ar kildavo konfliktų rašytojų bendruomenėje?

R. S.: Nežinau, tikrai nežinau. Kai dabar skaitau Bieliausko prisiminimų knygą, atrodo, kad buvo vieni konfliktai. Bet manęs tie konfliktai absoliučiai jokiais kraštais nelietė. O Mieželaičiui, dar kartą kartoju, iš tiesų esu dėkinga. Jis buvo taurus žmogus. Mano akivaizdoj jis taip pasakė Griškevičiui, tada pirmajam Vilniaus miesto sekretoriui: „Mūsų jauna poetė, neseniai grįžusi iš Sibiro, neturi kur gyvent. Gal jūs padėtumėt jai?“ Net dabar sunku įsivaizduoti, kad, norėdamas man padėti, jis rėmėsi... Sibiru!

D. M.: Macevičius anais laikais buvo vis dėlto oficialiai pripažintas sovietinis poetas. Jūs už jo ištekėjot. Ar jautėt kokį nors pasikeitimą, ar ne?

R. S.: Literatūros prasme, spausdinimosi – bloga. Paaiškinsiu kodėl. Pavyzdžiui, jeigu „Pergalėj“ suplanuoti publikuoti mano eilėraščiai, tai

jie suplanuoti ne per Juozą, o per Rudoką ar Raščią. Jei prireikia staiga vietos žurnale, kaip Jūs manot, kieno eilėraščius trumpina?

D. M.: Jus trumpina?

R. S.: Taip. Aš sakydavau: „Juozuli, tu mane tiesiog žudai.“ Jis – man: „Klausyk, bet tu dabar pagalvok. Jeigu aš pasakyčiau: „Išmesk kitą...“

D. M.: Sakys: „Skučaitę, žmoną, tai spausdini!“

R. S.: Esu tai jam ne kartą sakiusi. Jis: „Bet jau tu man atleisk.“ Na, ir ką? Tikrai per jį – niekur, nieko. Jeigu man, kai aš jau buvau Rašytojų sąjungoj, kas nors siūlydavo važiuot kur nors (pavyzdžiui, į vaikų literatūros dienas), į delegacijas kartais įtraukdavo, tai kiti. Važiuodavo tas, kam pasiūlydavo. Niekur nesu prašiusis. Aš Juozui sakydavau, kad man siūlo važiuot ten ir ten.

D. M.: Ar Jūs, kaip vaikų poetė, draugaudavot su Violeta Palčinskaite, ar ne?

R. S.: Su Violeta Palčinskaite mes ir dabar bendraujam, kad ir labai retai. Kai susiskambinam, kalbam labai ilgai. Bet susiskambinam maždaug kas pusmetį arba dar rečiau. Prisižadam susitikti ir nesusitinkam. Neišeina. Ne iš blogo. Gal čia ne visai „į temą“, bet mus sieja ne vien vaikų literatūra: kažkada, labai seniai, mano jauna mama mokytojavo Kalvarijoj, o Violetos motina – tada mokinukė – turėjo lietuvių kalbos pataisą. Mano būsimoji mama jos būsimą motiną ruošė egzaminui. Regis, sėkmingai...

D. M.: Dar grįžkim prie ankstesnio klausimo. Ar jautėt, kad būtų pasikeitęs vieno ar kito rašytojo požiūris į Jus, kai ištekėjot už Macevičiaus? Kad Jūs, Macevičiaus žmona, – bloga ar gera?

R. S.: Šito nepajutau. Gal nepatikėsit, gal juoksitės – mes netgi nepriklausėm jokiom parduotuvėm, kur buvo galima ką nors retesnio nusipirkt ar gaut be eilės. Žinau, kad tokių parduotuvių buvo.

D. M.: Ar Jūs su Macevičium nepriklausėt?

R. S.: Ne, tikrai, ne. Juozas vieną kartą prasitarė, kad jam labai seniai siūlė, bet jis pasakė: „Ačiū, man nereikia.“

D. M.: Ar būta kokių nors išorinių kodų, susijusių su apranga, šukuosena? Kaip turi atrodyt poetė ar rašytoja? Apskritai, kaip turi atrodyt rašytojo žmona?

R. S.: Niekada nebuvau pripratusi puoštis.

D. M.: Betgi buvot ir tebesat graži.

R. S.: Ačiū už tokius žodžius! Kaip aš Baltakiui sakau: „Reikėjo pasakyt man tada, o ne dabar.“

D. M.: Aš – ne Baltakis. Mano statusas kitas.

R. S.: Aš žinau. Dabar beveik per visus mano vakarus Baltakis kaip Pilypas iš kanapių: „Kokia ji buvo graži!“ Sakau: „Vieną sykį gana! Tada reikėjo sakyti. Dabar tai neturi jokios reikšmės.“ Rūbų turėjau labai mažai. Pirmiausia aš stengiausi, kad būtų aprenktos mano dukterys, kurios augo ir taip pat kai ko norėjo. Joms drabužių pasiūdavau netgi pati, rankom. Savęs žiūrėjau paskiausia tikra to žodžio prasme. Juozui mano rūbai nerūpėjo dėl to, kad aš jam, kaip Jūs sakot, ir taip buvau graži. Antras dalykas, kaip rusai sako, не мало важный. Jis kitaip žiūrėjo į tai. Jis juk buvo daltonikas. Tos spalvos, kurios man buvo gražios, jam buvo labai negražios. Atsimenu, kaip jis man negalėjo atleisti vieno dalyko – kokią išleistuvinę suknelę aš pasiūdinau savo vyresniajai dukrai, kai ji baigė Dailės institutą. Jis man dar prieš kokius ketverius metus prikišo: „Skonio tu nelabai turi – prisimink, kokią suknelę Jūratei išleistuvėms įtaisei.“

D. M.: O kokia ta suknelė buvo?

R. S.: Ta suknelė buvo chaki spalvos – žalsva. Bet jam, matyt, tai buvo nepaprasto negražumo spalva. Aš nelabai kaitaliojau rūbus. Pora megztinių, pora sijonų.

D. M.: Kaip, Jūsų akimis, atrodė kitos kolegės? Juk vis tiek matėt, kaip jos rengiasi? Kaip rengėsi Rašytojų sąjungos vyrai?

R. S.: Jūs turbūt juoksitės, bet atsakyčiau taip, kaip apie tuos sambūrius, – man ir rūbai praėjo pro šalį. Būdavo taip. Aš galvoju: „Madingas rūbas, sakykim, toks ir toks paltas. Reikėtų ir man tokio.“

Norėčiau kaip nors įsitaisyti.“ Bet, žiūriu, kad ta mada jau praeina, o aš taip ir neturiu. Galvoju: „Kaip gerai – praeita!“ Aš dabar rūbų daug daugiau turiu. Nežinau, kam man jų tiek reikia... Apsirengi vieną, antrą kartą. Bet vis tiek „prisiklijuoji“ prie vieno arba dviejų.

D. M.: Ar Jūs dažnai vaikščiodavot į renginius – teatrą, koncertus? Koks Jūsų asmeninis kultūrinis gyvenimas?

R. S.: Dažnai nueidavau į Operos ir baleto teatrą. Kai paaugo vyresnioji anūkė, su Juozu veddavom į baletą, į operą. Juozas, turiu pasakyti, labai nemėgo operos, bet dėl anūkės eidavo, o dėl manęs – ne.

D. M.: Dėl Jūsų neidavo?

R. S.: Ne. Aš pati eidavau. Eidavau su kuria nors dukra. Atsimenu, kaip kartą nuvažiavom į Maskvą jaunesniosios dukters atostogų metu. Juozas (ar per Lietuvos atstovybę, ar kitu keliu) man ir Daliai gavo bilietus į „Eugenijų Oneginą“ ir dar vieną, neatsimenu kokią, operą.

D. M.: Didžiajam teatre?

R. S.: Taip. Ten tikrai buvo nelengva gauti bilietų. O pats nėjo.

D. M.: Bet buvo Maskvoj?

R. S.: Taip, Maskvoj.

D. M.: Juozas buvo Maskvoj. Jums gavo bilietus, bet pats nėjo?

R. S.: Taip, nėjo. Gavo du bilietus ir į vieną, ir į kitą operą, o ėjom mudvi su Dalia.

D. M.: O kas Jums išliko iš ano laiko teatro spektaklių?

R. S.: Man labai patiko Kaune pastatytas Vaitkaus bene pirmasis spektaklis „Raudona ir ruda“. Be galo patiko. Paskui man labai patiko „Geismų tramvajus“ – su Doloresa Kazragyte. Spektaklyje „Raudona ir ruda“ irgi vaidino Kazragytė. Man labai patiko kai kurie Kauno spektakliai. Daug kartų buvau savo pačios spektakly. Jis labai gražiai ėjo – su anšlagu. Visai pamirštas dabar – „...ir teisė mylėti“.

D. M.: Atsiprašau, aš net neužfiksavau.

R. S.: Jūs ir negalėjot. Bet įsivaizduokit – jis per pusantrų metų praėjo du šimtus kartų! Aš net afišą turiu su didžiuliu skaičiumi.

D. M.: O kas režisavo?

R. S.: Stefa Nosevičiūtė.

D. M.: O koks čia buvo teatras?

R. S.: Akademinis. Buvo viena recenzija ar atsiliepimas Rodos, a. a. Jacinevičiaus. Kaltino ar ne „žodžių lietumi“. Taip, tai tikrai buvo melodrama. Bet, mano nuomone, melodrama nėra keiksmožodis. Jokių būdu – ne. Na, ir kad praėjo, tai praėjo! Tada aš labai ant kojų atsistojau pinigine prasme – dėl to, kad gavau autorinių. O salės tikrai buvo pilnos pilnos! Dieve, juk giriuosi! – Negražu.

D. M.: Autoriniai priklausė nuo parduotų bilietų?

R. S.: Taip. Ir dabar priklauso, ir dabar taip yra.

D. M.: Ar kurdama mąstėt apie adresatą, ar siekėt perduoti kokias potekstes?

R. S.: Ne. Aš poteksčių neperdaviau.

D. M.: Ar vartojot sąvoką Ezopo kalba?

R. S.: Ne. Aš visai nežinojau, kas yra Ezopo kalba.

D. M.: Nežinojot?

R. S.: Nežinojau. Jūs man atleiskit, bet nelabai ir sužinojusi tikiu ja. Dabar aš žinau, kas tai yra. Viena eilutė, kurią prašo leidykla pakeist, o kas nors užsispyręs nekeičia. Man atrodo, kad dabar tame yra vaidybos, netgi ne truputį, o daug.

D. M.: Aš kažką panašaus, bent jau variaciją, esu girdėjusi iš estų rašytojo Matso Traato. Kažkada jis čia buvo atvažiavęs, atrodo, per Poezijos pavasarį. Aš rengiau „Metams“ interviu su juo. Nežinau,

neprisimenu, ar jis pasakė į diktofoną, ar ne. Bet žinau, kad aš jo paklausiau apie santykį su cenzūra. Jisai beveik supyko. Pasakė, kad dabar kažkurį jo romaną išleido su atstatytom kažkada išbrauktom vietom. Bet sako: „Tai yra tik istorinis teisingumas. Jeigu kūrinys yra geras, jis ir taip yra. Išėmus vieną, kitą eilutę ar fragmentą, bus matyt, kad ten kažko trūksta, bet tai neturi sugriaut kūrinio. Jeigu tai sugriauna, ir niekas nebeaišku, – tu parašei blogą kūrinį.“ Kažkaip panašiai jis aiškino. Tam žmogui visiškai nesinori vaidint sovietinio kankinio, kurį cenzūravo, cenzūravo, cenzūravo. Nors, aišku, jį cenzūravo.

R. S.: Aš Jum noriu pasakyt vieną dalyką. Nepriklausomybės pradžioj buvo daug kalbų apie tai, kas anksčiau buvo draudžiama, išmetama. Taip, tikrai buvo išbarstoma knygu. Buvo Puišytės knyga, „išbarstė“ ją. Negaliu pasakyt dėl ko, nes aš pirminio varianto net matyt nemačiau. Bet gaila buvo. O šiaip nepraleidžia kokios eilutės –ir kaip dabar apie tą eilutę prirašyta! Pavyzdžiui, knygoje „Rašytojas ir cenzūra“. Atleiskit man, kartais ima juokas. Aš dabar dar neseniai tą knygą perskaičiau ir pagalvojau rusiškai: „ну, загнули вы“. Atsiprašau, kad aš taip negražiai kalbu. Man atrodo, kad nereikia taip sakt, kaip kad ten sakoma, pavyzdžiui: „Mano dėdės šeima buvo net išvežta ar žadėta išvežt, bet jie spėjo pabėgt.“ Palauk, kam tu tai sakai? Kam to reikia? Tegul dėdės šeima apie tai ir pasakys, kai jų paklaus. O kuo tu čia dėtas ar dėta? Gal tie metai, kada aš pati, kiek buvo įmanoma, nekalbėjau apie tai, kad buvau išvežta, man uždėjo tokį antspaūdą? Bet vis tiek pagalvojau, kad apie tai aš turiu didesnę teisę kalbėti, nes septynerius metus buvau Sibire. Pati buvau. Beje, mano tėvas lagery mirė badu, mama dešimtį metų atkalėjo. Ir man, vienai išvežtai, ne pyragai buvo.

Bet labiausiai siutina tai, kad rašytojai, esantys anoj pusėj vandenyno, yra laikomi tremtiniais. Leiskit paklaust, kas juos ištrėmė? Pabėgėliai – taip. Pasitraukę žmonės – taip, sutinku, visiškai sutinku. Tikrai, bėgo žmonės, nes nenorėjo likimo, koks galbūt laukė tų, kurie čia liko. Savaime suprantama, daugelis jo ir sulaukė. Bet pasitraukusiųjų niekas netrėmė! Kai imama kalbėt, jog pabėgėliai yra tremtiniai, man norisi pasakyt: „Žmonės, sėskit į tuos vagonus, kur mes važiavom tris savaites, ir važiuokit iki to taško, iki kur važiavom mes. Nuo ten tegu jus išprausia nuo parazitų, duoda naujus rūbus ir neštuvais perneša į liuksusinius vagonus. Jums nereikia net kojos padėt ant tos žemės, kur jus atvežė. Jūs karališkai važiuojat namo. Tada aš sutiksiu: taip, jūs buvot tremiami. Nebuvę pačioj tremty nei dienos, nei mėnesio, nei metų.“

D. M.: Užtenka, kad nuvažiuotų taip, kaip Jūs važiavot?

R. S.: Taip, užtenka, kad nuvažiuotų. Kitaip negalima prisiimti tremtinio...

D. M.: ... aureolės.

R. S.: Ne aureolės, užtenka ir žodžio. Gal tiesiog didelės nuoskaudos, nes sugrįžt atgal yra antra tremtis. Nežinai, niekaip neišmanai, kaip tu gyvensi, kodėl gyvensi ir kas tave priims, o kas tavęs nepriims ar visai nė pažint nenorės.

D. M.: Bet sugrįžt vis tiek norėjot?

R. S.: Nežmoniškai. Tai buvo vienintelė svajonė – jos dėka ir išgyvenai. Šitoj naujoj knygoj aprašau ir vieną savo draugės, su kuria mes kartu važiavom stot mokytis į Irkutską, istoriją. Ji važiavo į Dailės mokyklą, o aš – į Užsienio kalbų institutą. Važiavom ten, kur mums buvo galima, nes daug kur, pavyzdžiui, studijuot medicinos, nebuvo galima.

D. M.: O kodėl? Juk medicina – ne politinis mokslas.

R. S.: Daug kur mums buvo negalima stot. Į Gornyj (manau, kad lietuviškai – kalnakasyba) institutą, į Universiteto kai kurias specialybes. Į Užsienio kalbų institutą, į Pedagoginį institutą (išskyrus kai kuriuos fakultetus) – buvo galima. Neatsimenu, negaliu pasakyti, ar buvo galima, rinktis Finansovyj (Finansų), ar ne.

D. M.: Tiesiog bandau suvokt logiką. Kur yra politinis-ideologinis mokslas, aš suprantu. O medicina?

R. S.: Deja, ne. O dėl logikos... Tiesiog taip buvo.

Noriu sugrįžti prie draugės istorijos, ją papasakoti. Jinai, baigusi dailės mokyklą, ištekėjo už ukrainiečio, irgi tremtinio. Gyveno jie Irkutske, turėjo sūnų. Jos vyras, žvejojamas maždaug toj vietoj, kur Angara išteka iš Baikalo, jos akyse paskendo – pasisukęs iškrito iš laivelio. Angara jo kūno neatidavė.

Jos sūnus užaugo, vedė, Irkutske baigė mokslus. O ji vis dėlto norėjo grįžt į Lietuvą ir grįžo.

D. M.: Ar ji grįžo jau šiais laikais?

R. S.: Jinai grįžo dar tarybiniais laikais. Dabar, jau šiais laikais, kai kuriems tremtiniais davė butus. Tai ji gavo Tauragėje. Jos šeima buvo didelė – daug seserų, brolių (iš jų vienas yra gydytojas, bet jau čia mokslus baigęs. Jie visi grįžo). Pas ją dar buvau nuvažiavusi. Jinai man sakė: „Viktoro kapas... buteliukas vandens iš Angaros. Jisai buvo toks juokdarys. Tarkim, aš pareinu namo, o jo nėra – jis paprasčiausiai pasislėpęs, paskui išlenda: „Валюша, вот и я.“ Man ir dabar kartais atrodo, kad tyčia pasislėpė, kad pasibels į duris, įeis.“ Jinai sako: „Čia, Lietuvoj, – visai kitas gyvenimas. Aš esu visiškai viena. Kaimynai nepažįsta manęs, aš – jų. O ten buvo visai kitaip: gali nueit pasiskolint druskos, cukraus; gali paklaust, kaip gyvena. Kaimynas galėjo ateit dvyliktą valandą nakties ir pasakyt, kad jam labai blogai, – gal aš turiu lašų nuo širdies ar dar ko. Irkutske gyvendama, aš nesijaučiau tokia viena. Rusai yra kitokie negu mes. Gal todėl, kad jie patys ar jų tėvai – irgi buvę tremtiniai. Ten daug jų... Dabar pats baisiausias dalykas yra toks. Kai išgirstu žodį „бабушка“, aš gatava su rėmais išsokt į kiemą.“ Ji man laiške rašė, „Родина пробует меня на зуб“. Kartais pasako rusišką sakinį. „Grįžčiau, – sako, – ten sūnus, anūkas liko. Bet nebegaliu. Butą pardaviau. Be to, senatvė, pensija.“ Jūs suprantat – ir grįžimas neatsvėrė to, kas ten liko. Čia yra labai baisus dalykas. Niekas jo nėra aprašęs. O rašo apie tai, kaip neturėjo būt. Suprantu, kad to irgi reikia, bet tai – ne pagrindinis dalykas. Svarbiausia yra tai, kad nemažai žmonių grįžo į Lietuvą, į tėvynę, bet daugiau ir nesusikūrė savo gyvenimo.

D. M.: Gal Jūsų draugė, būdama solidaus amžiaus, grįžo tiesiog per vėlai, kai žmogus jau taip greit nebeprisitaiko?

R. S.: Gali būt. Bet nepamirškite, kad jos tikrasis gyvenimas liko ten.

D. M.: O kodėl ji grįžo?

R. S.: Todėl, kad visą laiką labai norėjo grįžt. Sakė, kad kol buvo gyvas vyras, svarstė, kur grįžti – į Lietuvą ar Ukrainą. Po jo mirties – liko Lietuva. Yra dar vienas dalykas: tas pat, kas grįžt į jaunystę arba į tam tikrą vietą. Pagaliau psichologiškai turbūt pateisinama: jeigu aš grįšiu į tą vietą, kur buvau jaunas, aš ir tapsiu jaunas. Niekas arba daug kas nė nepagalvoja, kad keičiasi ir vietos, ir laikas.

D. M.: „Не возвращайтесь к былым возлюбленным, / Былых возлюбленных на свете нет.“

R. S.: Taip, taip, taip.

D. M.: Ar bendravot su išeivijos rašytojais? Ar buvo tik Bradūnas, iš Matuzevičiaus gautas?

R. S.: Ar bendravau? Ne, nebendravau. Kada jau buvo galima, aš susirašinėjau su dviem savo pusseserėm. Viena – mamos brolio dukra, o kita – tėvo brolio Kazio Skučo, buvusio vidaus reikalų ministro, dukra (Kazys Skučas šiuo metu, deja, labai nutylimas). Buvau ir pas vieną, ir pas kitą pusseserę. Kai buvau pas pusseserę Jolantą (ji – skaitanti moteris) Detroite, tada labai daug literatūros perskaičiau. Kadangi ten laikas kitas, tai naktimis man skirtame bute buvo ne miego, o skaitymo metas.

D. M.: O kokie tai metai galėjo būti?

R. S.: Turbūt buvo 1988 metai. Tada buvau Čikagoj, poezijos ar kultūros dienose (turiu tuos laikraščius). Susipažinau su Julija Švabaite, Liūne Sutema. Čikagoj buvo surengtas toks moterų – mūsų trijų – vakaras. Jos man buvo labai mielos. Nakvojau pas Juliją Švabaite. Paskui su ja susitikau, kai ji čia viešėjo. Beje, per tą kelionę susitikau ir su Birute Pūkelevičiūte, paskui ilgai susirašinėjau. Tik kai ji jau grįžo, neilgai trukus susirgo, bendrauti nebepavyko... O daugiausia egzodo literatūra atėjo man jau Nepriklausomybės metais. Bradūnas – tai jau taip...

D. M.: ... iš Matuzevičiaus rankų.

R. S.: Mano perrašytas.

D. M.: Tebeturit dar?

R. S.: Perrašytą?

D. M.: Taip. Iš smalsumo klausiu.

R. S.: Kažkur turiu dalį.

D. M.: Ar su Bradūnu paskui esat bendravusi?

R. S.: Esu. Turiu jo užrašytų knygų, kurias parsivežiau, – „Donelaičio kapa“ ir dar vieną. Per tas dienas Bradūnas man sako: „Na va, aš dovanočiau, bet argi tas petelnes veši?“ Aš – jam: „Tikrai vešiu!“ Ir parsivežiau.

O kai kažkas pasakė, kad aš platinau antitarybinius eilėraščius, tai buvo lyg ir tiesa. Dėl to, kad aš tiesiog tą savo ranka perrašytą tekstą daviau persirašyti žmonėm, kurie domėjosi poezija, bet buvo ne poetai. Manau, kažkuris iš jų tai ir padarė.

D. M.: Įskundė?

R. S.: Vadinkime taip.

D. M.: Dar turiu Jūsų paklausti, kokią įtaką literatūriniam gyvenimui turėjo Rašytojų sąjunga ir kitos institucijos? Ką veikė Litfondas?

R. S.: Litfondas dirbo neblogus darbus. Galėdavai nusipirkti kelialapį į Palangą, į Nidą. Reikėdavo užsisakyti. Kartais galėdavai pasirinkti net norimą kambarį, jeigu jie visi nebūdavo išdalyti. Kartais skirdavo kokią komandiruotę kur nors.

D. M.: O iš kur Litfondas gaudavo pinigų?

R. S.: Litfondas gaudavo tam tikrą dalį pinigų iš Maskvos Litfondo. Jis kažkaip buvo susijęs su Maskvos Litfonde, o pastarasis buvo turtingas. Kadangi pati vienerius metus esu buvusi Litfondo valdyboj ar taryboj, kur skirstė, duodavo pašalpas, apie tai žinojau. Pavyzdžiui, žmogus, sakykim, rašytojas profesionalas ar koks nors pensininkas, tuo metu neturi iš ko gyvent, jei staiga miršta kas. Tada visi gaudavo pašalpas. Man atrodo (bijau pameluoti), kad buvo galima gauti ir paskolą. Bet pašalpą – tikrai. Pati aš nesu prašius, nesu gavus, bet žinau, kad būdavo skiriamos nemažos sumos – tai buvo gera parama rašytojams.

D. M.: O kokios buvo Rašytojų sąjungos funkcijos? Ką ši Sąjunga veikė, Jūsų akimis žiūrint?

R. S.: Tada klubas priklausė Rašytojų sąjungai. Ne taip, kaip dabar, kai jisai yra visai atskira institucija ir gyvena sau, o Rašytojų sąjunga – sau. Ką dabar Rašytojų sąjunga daro, aš nežinau, dar mažiau žinau. Nelabai žinojau ir tada. Man atrodo, kad Rašytojų sąjungos buvo atsiklausiamas,

ar leisti to ar kito rašytojo knygą. Rašytojų sąjunga leidyklos svarstymuose turėjo savo balsą. Dar organizuojami susitikimai, literatūros vakarai.

D. M.: O Jūsų ideologiškai neauklėjo?

R. S.: Manęs konkrečiai – ne. Gal būdavo tokių susirinkimų, kai, sakykim, reikėjo pasmerkt Pasternaką. Aš tada buvau tik Jaunųjų rašytojų sąjungos narė. Atsimenu – smerkėm savo buvimu.

D. M.: Ar Jūs prisimenat ką nors iš Pasternako smerkimo? Tarkim, aš girdėjau, kad Boruta išėjo, kad nereikėtų balsuot. Ar Jūs buvot jauna, ir Jums reikėjo tik būti tame susirinkime, bet ne balsuoti?

R. S.: Visų pirma aš Pasternako nebuvau skaičius – aš beveik nežinojau, kas jis. Daug kas žinojo, o aš, deja, apie Pasternaką žinojau nedaug ką. Susirinkime buvau – į tokius susirinkimus turbūt reikėjo eit. Negerai neit – būtų užfiksuota.

D. M.: Buvo privaloma eit.

R. S.: Taip, teisingai.

D. M.: Kas Jūsų laikais buvo Rašytojų sąjungos valdžioje? Mieželaitis, Bieliauskas, Maldonis? Ar Jūs su tais valdžios atstovais susitikdavot? Ar Jūs jų netraktavot kaip didelės valdžios?

R. S.: Mieželaitis, kaip jau sakiau, man padėjo labiausiai. Be to, Maldonis man yra padėjęs gauti bilietą į JAV.

D. M.: Kokiu būdu?

R. S.: Jis turėjo galimybę padėt. Kai aš 1988 metais turėjau iškvietimą į Ameriką, Rašytojų sąjunga man padėjo susisiekt su Maskva – reikėjo skrist iš Maskvos. Ne taip paprasta buvo gaut bilietą.

Turėjau neapsakomai didelę trumparegystę. Mano pusseserės, kuri gyvena Detroite, vyro sesuo buvo Amerikos futbolo rinktinės oftalmologė. Buvo susitarta, kad jinai man padės. Kvietimą į JAV turėjau. O bilietą gaut man padėjo Maldonis – susisiekė su Bela Zaleskaja, kuri ir sutvarkė man tą bilieto reikalą.

D. M.: Žodžiu, Jūsų istorijos tokios gražios – ne ką bloga, o ką gera patyrėt.

R. S.: Taip, turbūt daugiau patyriau tai, kas gera. Niekas man nieko bloga nedarė, išskyrus porą dalykų, apie kuriuos sužinojau vėliau. Apie vieną išdavystę sužinojau gerokai po to, kai apsivedėm su Juozu. Bet tas žmogus, Rašytojų sąjungos narys, atėjo manęs atsiprašyt: „Tu man dovanok, kad aš taip negražiai padariau.“ Nustebusi sakau: „Ką?“ Parėjusi namo – vyrui: „Klausyk, Juozai, toks ir toks žmogus atėjo manęs atsiprašyt. Net atsiklaupęs buvo prieš mane, bučiavo ranką.“ O Juozas, kuris tokių dalykų į galvą neėmė, – man: „Taigi, Viešpatie, aš iš seniau žinau – tada buvau sekretorius, kai N buvo atėjęs tavęs skųst.“

D. M.: Koks sekretorius?

R. S.: Rašytojų sąjungos.

D. M.: O dėl ko tas N Jus skundė?

R. S.: Kad manęs nereikia priimti į „Genį“ – aš buvau išvežta. Kad aš – ne tas žmogus, kuris turi ten būti, ne toj vietoj turiu sėdėti. Bet tai buvo seniai. Mes su Juozu dar toli gražu nebuvom vedę. Tik sužinojau apie tai tada.

D. M.: O kaip Jūsų padėti veikdavo partijos ir Rašytojų sąjungos suvažiavimai, susirinkimai?

R. S.: Niekaip. Tiktai aš vis prisimenu, kad mes su Dalia Urnevičiūte vis galvojom, ar kalbantieji apie jaunuosius ar išleistas knygas toj ataskaitoj paminės mūsų pavardes, ar ne.

D. M.: O „paminės“ ar „nepaminės“ – tai gerai ar blogai, ar priklausė nuo konteksto?

R. S.: Priklausė nuo konteksto. Jeigu pasakydavo, paminėdavo prieš „ir kiti“, tai jau buvo gerai. Bet dažniausiai būdavau minima prie „ir kiti“.

D. M.: Prie tų „ir kiti“ būdavot priskirta tik Jūs ar abi su Urnevičiūte?

R. S.: Ne, tik aš. Urnevičiūtė buvo veiklesnė ir daugiau knygų išleidusi. Jos situacija buvo geresnė negu mano. Be to, ji nebuvo ir išvežta.

D. M.: Bet, kalbėdami apie vaikų rašytojus, juk negalėdavo sakyti prie Jūsų – „ir kiti“?

R. S.: Ir dar kaip galėjo! Būkit rami – galėjo. Paskui, kai jau komjaunimo premiją gavau...

D. M.: Ar Jūs, nepaisant Sibiro, gavot komjaunimo premiją?

R. S.: Taip, gavau. Dabar, jau Nepriklausomybės metų pradžioj sužinojau, kieno dėka, – Vinco Aurylos.

D. M.: O už ką?

R. S.: Už knygas – „Žvangučiai“ ir „Skamba auksinis trimitas“. Buvo išėjusios keturios poemėlės.

D. M.: Kas pasikeitė tada, kai gavot komjaunimo premiją?

R. S.: Tada jau perėjau iš „ir kiti“.

D. M.: Ar labai jautėsi, kada ideologiniai varžtai užveržiami, atleidžiami, čia – šalna, čia – atlydys?

R. S.: Ne. Aš niekad nebuvo jokiose aukštybėse, o visai šalia tų „ir kiti“. Bet čia nuoširdžiai sakau, aš buvau pripratusi prie šitos situacijos. Mane visai patenkino ta mano vieta. Aš niekur ir nejaučiau to – tarsi nebuvo tų pakilimų ir nukritimų.

D. M.: Be to, Jūsų kūryba vis dėlto neideologizuota, nepolitizuota.

R. S.: Ne. Aš tikrai galvoju, kad, ačiū Dievui, atėjau tokiu laiku, kai jau to nelabai reikėjo.

D. M.: Ar Jums nebereikėjo nieko pašlovinti?

R. S.: Ypatingai šlovinti nebereikėjo. Aišku, vis dar reikėjo tokių eilėraščių.

D. M.: Apie spaliukus?

R. S.: Visuomeninių. Tarp kitko, apie spaliukus aš pati mielai rašydavau. Pasakysiu kodėl. Prinešdavo mums visokie grafomanai eilėraščių apie spaliukus. Ypač tokių. Mes visi – ir Birutė Petrauskaitė, ir Barauskas, ir S. Jusionis – laikėmės tokios pozicijos, kad vaikams vis dėlto reikia raštingai parašytų eilėraščių, kad negadintumėm jų skonio. Toks buvo nerašytas mūsų susitarimas – stengtis neprikišt grafomanijos. „Genio“ žurnale vis dėlto buvo ta medžiaga, kuria naudojosi darželiai, mokyklos. O eilėraščiai apie spaliukus būdavo privalomi – būdavo Spalio šventė, vaikai deklamuodavo darželiuose. Laikėmės nuomonės, kad eilėraščiai būtų parašyti profesionaliai, ne „pripuolamų rašytojų“.

D. M.: Ir mums tėvai į kaimą, į vienkiemį, prenumeravo. Nežinau, nuo kelintų metų. Kiek aš prisimenu, visą laiką buvo „Genys“.

R. S.: Nebuvo taip, kad kas nors man būtų liepęs rašyt apie tuos spaliukus. Prašęs – taip, tas pats redaktorius. Jaučiau, kurie eilėraščiai gerai parašyti, kurie tinka. Geri būdavo parašyti žmogaus jau su vardu. Žinoma, būta ir išimčių. Būdavo, žiūrim žiūrim, ieškom ieškom tarp laiškų. Laiškų ir pasiūlymų kiekvieną dieną gaudavom daug – krūvas. Dažnai rašydavo darželio auklėtojos. Jos siūlydavo eilėraščių taip: „Vaikučiai mielai deklamuoja, tai siunčiam ir „Geniukui“. Ne „Geniui“, o „Geniukui“. Įsitvirtina tokie malonybiniai pavadinimai – taip, kaip dabar pinigėliai.

D. M.: Negaliu pakęst.

R. S.: Ir aš negaliu. Tai siunčia tuos eilėraščius „Geniukui“, bet žiūrim, kad nėra kas deda. Tada sakau: „Aš parašysiu.“ Tad jokia būdu negaliu sakyti, kad mane kas su bizūnu būtų vertęs tą daryti.

D. M.: Ką galit pasakyt apie materialinės paramos rašytojams sistemą ir formas?

R. S.: Litfondas – apie jį jau kalbėjau. Jeigu klausiat apie honorarus, tai leidykloj vis dėlto buvo jų mokėjimo taisyklės.

D. M.: Papasakokit apie honorarus.

R. S.: Honorarai būdavo mokami pagal rašytojo statusą. Kai aš leidau pirmąją knygą, man mokėjo, negaliu tiksliai pasakyt, – septyniasdešimt ar septyniasdešimt penkias kapeikas – už eilutę.

D. M.: Ar tiek mokėjo prieš pinigų reformą, ar po jos?

R. S.: Mano pirmoji knyga išėjo 1965 metais – pinigų reforma tada jau buvo įvykusi. Už antrąją knygą jau gavau daugiau. Kai knygą priimdavo spausdinti, būdavo atsiunčiamos sutartys. Nuneši rankraštį į „Vagą“, kartais vykdavo aptarimas, kartais jo nebūdavo.

D. M.: Ar knygų aptarimai ne visada būdavo rengiami?

R. S.: Aš negaliu Jums tiksliai pasakyti, bet man atrodo, kad ne visada. Jeigu tai – pirmoji knyga, tada būdavo jos aptarimas. Be to, būdavo dvi recenzijos. Viena – vidinė, kita – ne vidinė. Su viena recenzija (bent man) leisdavo susipažinti. Su vidine – ne, nes ją turėdavo tik knygos redaktorius. Redaktorius, remdamasis vidine knygos recenzija, pasakydavo, kad ką nors galima ar privalu išimti, įdėti naujų dalykų ar nieko nekeisti. Redaktorius turėjo nemažą galią. Ne visada jis buvo cenzorius. Jokiu būdu – ne. Kai kada redaktorius tikrai padarydavo gerą darbą, ypač jaunam žmogui.

Išleidusi antrąją knygą, aš gavau aštuoniasdešimt kapeikų už eilutę. Paskui už trečiąją knygą – gal rublį. Rodos, kad paskutinė mano pasiekta atlygio viršūnė – rublis penkiasdešimt už poezijos eilutę.

D. M.: Ar skyrėsi knygų vaikams ir suaugusiems honorarai?

R. S.: Ne, honorarai nesiskyrė. Bet jeigu knygą leisdavo didesniu nei trisdešimties tūkstančių tiražu... Koks tiražas!

D. M.: Neįsivaizduojamas.

R. S.: Tada gaudavai dvigubą honorarą. O tai jau buvo nemažai. Nors tos knygelės buvo plonos, bet vis tiek, išleidus „Žvangučius“, jau buvo visai neblogai. Dabar kai kas, kalbėdamas apie buvusių honorarus, sako: „Buvo ašaros.“ Ne, honorarai tikrai nebuvo „ašaros“. Palyginus su dabartinėmis „ašaromis“, tai anos „ašaros“ buvo kaip pupos.

D. M.: Jūs sakot, kad Jūsų pavardė buvo prie tų beveik „ir kiti“. Kiti buvo aukščiau, gaudavo daugiau?

R. S.: Aš ilgai ėjau į tą rublį su kapeikom už eilutę. Keliom knygom. Gaila, kad sudraskiau ir išmečiau sutartis (kėlėmės iš vieno buto į kitą,

popierių galybė). Turėjau visą krūvą sutarčių. Be to, buvo mokama už menkiausią dalyką. Viena posmelį išspausdina kokiam almanachėly ar kur, ir gauni kelis rublius. Moka už interviu radijui. Tegul ir nedideli tie honorarai, bet, žiūrėk, nebuvo mėnesio, kad laiškų dėžutėj nerastum perlaidos. Nueini į paštą, atsiimi kokius penkis ar penkiasdešimt rublių. Turbūt sunkus, ilgas buvo mano atėjimas. Beje, honorarams tiesiog buvo nustatyti – greičiausiai valdžios – tarifai. Kas tą tvarką nustatinėjo, kokiam autoriui kiek mokėti, aš tikrai nežinau. Turbūt tai buvo leidyklos reikalas. Be abejo, manau, kad ir leidykla turėjo tai su kažkuo derinti. Reikėtų klaust pačių leidyklos darbuotojų. Bet tai vis dėlto buvo honorarai!

D. M.: Ar Jūs, būdama arti „ir kiti“, nesijautėt skriaudžiama, kai, pavyzdžiui, Mieželaitis ar Marcinkevičius gaudavo kitokius honorarus?

R. S.: Jie gaudavo tikrai kitokius honorarus.

D. M.: Bet Jūsų honorarai Jums leido gyvent?

R. S.: Gaunami prie algos – taip. Tai tikrai buvo parama.

D. M.: Ar Jūs visą laiką dirbot greta rašymo? Ar neperėjot į profesiones?

R. S.: Taip, visą laiką dirbau. Turbūt Jums dar nepasakojau, kaip atėjau į „Vakarines naujienas“?

D. M.: Gal nepasakojot. O jeigu ir pasakojot, tai, būkit gera, pakartokit.

R. S.: „Tiesoj“ buvo paskelbta, kad kuriamas laikraštis „Vakarinės naujienos“, kurios eis lietuviškai ir rusiškai. Reikia keturių vertėjų: dviejų žmonių, kurie verstų iš lietuvių į rusų, ir dviejų žmonių, kurie verstų iš rusų į lietuvių. Paskelbtos dienos devintą valandą Politinio švietimo namuose (dabar ten – Medicinos biblioteka), Angariečio gatvėj (dabar – Šermukšnių), bus rengiamas patikrinimas – konkursas. Kas nori, gali ateit. Pagalvojau, kad man reikia eit. Tada aš Geologijos valdyboj dirbau braižytoja. Man patiko braižyt, gerai sekėsi.

D. M.: O kur Jūs šito išmokot?

R. S.: Sibire.

D. M.: O ką Jūs baigėt Sibire?

R. S.: Sibire mokslų aš nebaigiau. Užsienio kalbų institute baigiau tris kursus.

D. M.: Bet ten nemokė braižyt?

R. S.: Ne, nemokė. Mano klasės vadovė – chemikė Aleksandra Pavlovna Budajeva – pastebėjo, kad man sekasi braižyt ir piešt. Ji žinojo, kad aš gyvenu prastai. O jos vyras buvo fabriko, lesozavodo, vyriausiasis inžinierius. Chemikė, pakalbėjusi su vyru, sako: „Знаешь что? Пойдём!“ Mes nuėjom pas jos vyrą, o jis pasiūlė padirbėt. Tada buvo beateinanti vasara. Prieš baigiantis mokslui, devintoj klasėj, jis man davė kopijuot. Ant brėžinio vatmano lapo užsidedi vaškuotę ir tiksliai nukopijuoji tai, kas yra po ja. Man tas darbas labai patiko. Tada juk nebuvo jokių dabartinių kopijavimo aparatų. Gatava vaškuotė buvo patikrinama. Aišku, dariau ne kokius slaptus brėžinius. Nesakau, kad ten milijonus uždirbau, bet vis dėlto duonai man užteko. Ir besimokydama paskutinėj klasėj aš gaudavau tų brėžinių. Naktim pasėdėdavau, ir sau – jau ne šalty. Vėliau, kai grįžau, taikant tą patį metodą, buvo dirbama dar Geologijos valdyboj. Paskui iš vaškuotės padarydavo tokias rausvas kopijas. Reikėjo, kad ant vaškuotės tušu būtų padaryta labai tiksli originalo kopija. Dirbau ten, ir man labai patiko. Tik su regėjimu buvo ne kas. Todėl nuėjau į tą minėtą paskelbtą konkursą. Jūs turbūt tokio filmo nematėt – Džiuzepės De Sančio „Roma 11 valandą“? Tame filme buvo epizodas apie tai, kaip žmonės atėjo įsidarbint, lūžo laiptai – buvo didelis susigrūdimas. Politinio švietimo namuose buvo lygiai taip pat, kaip tame filme, tik laiptai atlaikė.

D. M.: Kalbat apie „Vakarines naujienas“?

R. S.: Taip. Į Politinio švietimo namus aš atėjau rytą, devintą valandą. O į tą konkursą patekau tik devintą valandą vakare.

D. M.: O siaube!

R. S.: Šitiek buvo žmonių. Konkursas vyko trečiam aukšte. Žmonių buvo pilni laiptai ir dar nemažas kambarys. Neturėjau jokių vilčių. Man atėjus, klausia, į kokią kalbą iš kokios aš versiu. Daugiausia buvo kandidatų, norinčių versti tekstus iš rusų į lietuvių kalbą. Pasakiau, kad

versiu iš lietuvių kalbos į rusų. Davė tekstą iš „Tiesos“, liepė prieit prie mašininkės ir tą straipsnelį išverst – diktuoti iš karto. Fiksavo laiką. Padiktavau ir išėjau. Liepė ateit poryt. Ir ką Jūs pasakysit? Kviečia mane!

D. M.: Kitaip sakant, – priėmė?

R. S.: Taip.

D. M.: Sibiriokė turi mokėt rusų kalbą.

R. S.: Turbūt. Paskui pasirodė, kad du vertėjai jau buvo priimti be konkurso. Vienas – iš „Komjaunimo tiesos“, kitas – dar iš kažkur. Faktiškai iš tos minios reikėjo tik dviejų vertėjų.

D. M.: O Dieve! Vargšai žmonės.

R. S.: Taigi, vertėjai į lietuvių kalbą jau buvo priimti. Reikėjo tik vertėjų į rusų kalbą. Bet ėjo ir tie, kurie norėjo versti į lietuvių kalbą. Taip aš konkursą laimėjau.

D. M.: Ar čia – prieš „Genį“, ar po to?

R. S.: Prieš.

D. M.: Tai Jūs dirbot braižytoja, paskui – vertėja, dar vėliau – „Geny“?

R. S.: Dirbau dar Eltoj – teletaibe. Mokėjau perduot (tada ėjo tokiom juostom) informaciją. Rusiškus tekstus – informacijas – perdavinėjau TASS'ui, priiminėjau visokias žinutes. Ten man būtų patikę, bet tie teletaipo aparatai visą laiką baisiai užė. Norėjau iš ten išeit. Jau buvo išleista mano knygelė.

Mane kažkas pakvietė į literatūrinį susitikimą. Rašytojų sąjunga atsiųsdavo kvietimų. Tame susitikime dalyvavo Vytautas Barauskas. Jis pasakojo apie kelionę į kažkokią užsienio šalį. Tada tai buvo įdomu! Buvo susirinkęs, matyt, kažkokios mokyklos jaunimas. Barauskas manęs paklausė, ką aš dirbu, kur, kaip sekasi. Kai papasakojau, paklausė: „Ar eitum į „Genį“? Atsaciau, kad mielai. Tada sako: „Ar tave (jis iš karto perėjo prie „tu“) patenkintų toks ir toks uždarbis, jeigu būtum techninė redaktorė?“ Atsaciau: „Mane patenkintų bet kas, jeigu tik būtų galima.“ Jis man pasiūlė: „Parašyk tu mum eilėraščių. Kokius

penkis. Vieną atvertimą. Pavyzdžiui, apie naujus namus.“ Vadinasi, davė temą. Na, ir aš jiems parašiau tokį tekstą – „Ar žinai, kaip gimsta namai?“ Tada buvo kaip tik prasidėjusi blokinė statyba. Priėmė – eilėraščius ir mane.

D. M.: Ar „Genyje“ buvo geras kolektyvas?

R. S.: Geras. Labai geras. Dirbo lituanistė Birutė Petrauskaitė, rašytojas Marukas, dailininkas Stasys Jusionis, dailininkas Žiauberis, aš, rašytojas Raimundas Kašauskas. Žiauberis, Marukas – jau mirę.

D. M.: Man pasakoja žmonės apie šventes „Vagos“ leidykloje ar mūsų institute. Šventė gali būti arba visiškai oficiali, arba beveik privati. Bet ten žmonės sugebėdavo suorganizuoti ištisą renginį, daug ko prigalvoti, ir visiems būdavo smagu. Matyt, iš to gyvenimo nykumo ar dėl to, kad žmonės anksčiau buvo kūrybingesni. Ar prisimenat panašių švenčių iš „Genio“ laikų? Ar Jūsų kolektyve kiekvienas gyveno kas sau?

R. S.: Ne, „Geny“ mes buvom kolektyvas! Tikrai. Gegužės septintąją švėsdavom Stasines. Tą dieną būdavo Stasio (Jusionio) maudymas. Nuvažiuodavom autobusu kur nors prie Vilnelės, už Markučių, įkišdavom Stasį į Vilnelę.

D. M.: Kaip? Va taip paimdavot ir įkišdavot? Betgi dar šalta gali būt.

R. S.: Jis pats įlipdavo ir greit išlipdavo. O paskui eidavom kur nors į kokią šašlykinę, valgydavom, išgerdavom truputį vyno. Kai aš dirbau, tokių dalykų būdavo „Geny“.

Dar atsimenu labai gražų Naujųjų metų sutikimą Eltoj.

D. M.: Kodėl jis buvo gražus?

R. S.: Buvo prikabinėta visokių šūkių-patarlių. Pavyzdžiui, prie tualetų kabėjo toks: „Ką darai – daryk gerai.“ Ir panašių. Vienu žodžiu, buvo gražių nekaltų dalykų, kurie tada atrodė labai juokingi. Nežinau, ar dabar taip atrodytų. Turbūt ne.

D. M.: Man kartais tai yra mįslė. Donata Linčiuvienė ar kas nors iš vyresniųjų tiek daug pripasakoja apie „Vagą“ ar apie tai, kas vykdavo mūsų institute. Kaip iš nieko padaroma šventė, bet kiek kūrybingumo žmonės parodo!

R. S.: Apie tai aš su Jumis ir kalbu.

D. M.: O dabar mes visi truputėlį apsuse, nors lyg ir laisvi, lyg ir galėtume, bet kažkodėl nebeišeina taip.

R. S.: Pavyzdžiui, mums Stasio maudymas tuos kelerius metus buvo tiesiog tokia didelė šventė, ir būdavo miela. Susiburdavom ant upelio kranto, atsinešdavom buterbrodų, ir būdavo gerai. Dainuodavom, dainuodavom! Įsivaizduojat?

D. M.: Ant upelio kranto?

R. S.: Taip.

D. M.: O ką dainuodavot?

R. S.: „Skinsiu raudoną rožę“, „Все цыгане спят непробудным сном“.

D. M.: Šitos dainos nežinau.

R. S.: Yra tokia daina. Buvo. Gal ir dabar yra. Dainuodavom ir visokias naujas dainas iš Sopoto festivalio, beje, jau išverstas į lietuvių kalbą. Populiarios dainos čia būdavo greitai išverčiamos. Esu ir pati prie to prisidėjusi.

D. M.: Prašom, papasakokit dar apie ryšius su rusais. Jūs man paminėjot keletą pavardžių. Pakartokit jas, jeigu dar nepavargot.

R. S.: Per poezijos pavasarį visada atvažiuodavo kas nors iš Rusijos, Baltarusijos, Latvijos ir kitų šalių. Vieną kartą buvau vienoj grupėj su maskviete poete Svetlana Kuznecova, kuri buvo gimusi Sibire, netoli Baikalo. Tie kraštai mus suartino – mes abidvi pasijutom kaip giminės. Aš turėjau ją globot, nes buvau vienintelė moteris (mudvi grupėj buvom vienintelės moterys). Mes ir miegojom vienam kambary, nes kelias dienas važiuojom. Važinėjom po Klaipėdos kraštą. Tas mūsų ryšys ilgokai išsilaikė. Kurį laiką susirašinėjom, ir ji man siuntė savo knygas, kurios išeidavo. Turiu jas. Paskui aš sužinojau, kad ji nusižudė.

D. M.: Jūs dabar supyksit, bet turbūt jaunesni už mane dar kvailiau paklaustų (bandau teisintis). Kalbant apie Sibirą, kartais sakoma, kad

vietos žmonės lietuvius tremtinius laikė fašistais. Štai Svetlana Kuznecova – ten gimus, augus; o Jūs – kaip „fašistė“, iš Lietuvos. Ar tai absoliučiai nebuvo aktualu?

R. S.: Šitoj terpėj to jau nebuvo. O anie tada vis dėlto laikui bėgant irgi šį tą suprato. Kai mus atvežė, tie žmonės iš tikrųjų mus laikė fašistais. Bet jie greit susivokė, kad mes – ne fašistai, ir pasidarė žmonės kaip žmonės. Netgi atviraširdžiai ir malonūs. Prisiminkit, kaip aš Jums pasakojau, pavyzdžiui, apie tą savo klasės vadovę. Juk ji pati pagalvojo, kad man reikėtų gaut švaresnį uždarbį, išvengt sunkaus darbo. Aš juk iš pradžių, kai tik atvežė, dirbau miško apdirbimo fabrike. Tai buvo tikrai sunkus darbas. Lauke – rąstai, gana aukštas skardis. Krantu padarytas toksai kelias iš sujungtų rąstų – aukštyn skardžiu – tarsi bėgiai. kažkas traukia iš Okos ilgakočiais kabliais – bagorais vadino. Stovi prie tų bėgių kokios šešios moterys, tarp jų – ir aš, ir tuos šlapius rąstus ritam aukštyn. Atvirai šnekant, tarp mūsų buvo labai gerų moteriškių. Viena iš jų man pasakė: „Ramute, nestok prie krašto, stok vidury – bus lengviau.“ Jei stovi krašte ir rąsto neišlaikai, jis ima skersuot ir slyst – tada ir visas ritintojas gali nustumt žemyn, į upę, žinoma. Rąstą reikėdavo gerokai aukštai užritint. Tai buvo pats sunkiausias ir pavojingiausias darbas, kokį tik aš esu dirbusi. Paskui nešiojau pjuvenas – nebuvo taip sunku (sunku, bet ne taip). Niekad neužmiršiu tos man patarusios moteriškės. Ji buvo iš Panevėžio, trijų vaikų motina. Tada, man atsistojus į vidurį, tikrai buvo daug lengviau. O aš nė pirštinių neturėjau. Tos, kurias turėjau, bematant suplyšo.

Jums dar pasakojau apie Larisą Vasiljevą, su kuria esu buvusi poroj literatūrinių kelionių. Ji vertė Macevičiaus knygą, ir atsitiktinai išsiaiškinom, kad tai – mano vyras. Kai aš, nebeprisimenu kur važiuodama – ar į Armėniją, ar į Taškentą, – buvau Maskvoj, porą kartų jai paskambinau. Ji mane pasikvietė, priėmė kaip seserį. Dabar tie ryšiai nutrūko. Aš bandžiau jai skambinti, kai šią žiemą važiauvau į Maskvą, į Marinos Cvetajevos namus, į savo išverstos Cvetajevos knygos pristatymą. Bet man pasakė, kad telefonas neaptarnaujamas. O aš kitokio neturėjau (dabar Maskvoj ir tų kūrybinių sąjungų galybė).

D. M.: O iš kur Jūs skambinot?

R. S.: Skambinau ir iš Vilniaus, ir iš Maskvos.

D. M.: Prieš keletą metų keitėsi Maskvos kodai.

R. S.: Aš kodą turėjau teisingą, nes man buvo davęs Jurijus Kobrinas, kurio sūnus gyvena Maskvoj. Bet gal Vasiljeva neleidžia telefono duoti.

D. M.: Ar bendraudavot, be rusų, su latvių, estų rašytojais?

R. S.: Esu bendravusi su latvių vaikų rašytojom. Per „Genį“, „Žvaigždutę“ ir panašius žurnalus bendraudavom su latvių „Zilīte“, „Teheke“ ir kitais, pavyzdžiui, ukrainiečių „Barvinok“, moldavų žurnalu vaikams. Nuvažiuodavom vieni pas kitus. Šią žiemą iš Estijos į IBBY buvo atvažiavusi viena moteriškė. Aš jos paklausiau, kaip laikosi Olivija Saar, perdaviau jai linkėjimų. Olivija Saar yra puiki, jau mano metų vaikų rašytoja. Deja, gaila, kad mūsų ryšiai nutrūko kaip tik tais laikais, kada jie galėtų būti kaip tik tvirtesni.

D. M.: Ačiū už pokalbį.

Pokalbį parengė, įrašė, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatė, poetė Ramutė Skučaitė kalbino Šiuolaikinės literatūros skyriaus vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Donata Mitaitė.

Pokalbis įrašytas: 2013-06-28; iššifruotas: 2013-11-06; užrašytas: 2013-11-12.

Pokalbis autorizuotas: 2014-02-08.

Pokalbio trukmė: 96 minutė ir 60 sekundžių.

Pokalbį šifravo, užrašė dr. Neringa Markevičienė.